

Rettigheter og plikter i grunnskolen

Rett og plikt til opplæring

Her finner du noen sentrale rettigheter og plikter for alle elever i grunnskolen. Dersom du som foresatt har spørsmål om regelverket, anbefaler vi at du tar kontakt med oss på skolen. Dersom du ikke får svar på det du lurer på, kan du kontakte kommunen som er skoleeier. Du kan også henvende deg til Statsforvalteren.

Alle barn og unge har rett og plikt til grunnskoleopplæring fra det kalenderåret de fyller 6 år og til de har fullført det tiende skoleåret. De har rett til å få opplæring gjennom den offentlige grunnskolen, men plikten kan også ivaretas gjennom tilsvarende opplæring, for eksempel ved en privat skole eller ved at foreldrene underviser egne barn hjemme. (Opplæringsloven § 2-1)

Hva har elevene rett til?

Utsatt skolestart

Barn kan ha rett til å utsette skolestarten i ett år. Dersom du er i tvil om barnet ditt er kommet tilstrekkelig langt i utviklingen til å starte på skolen, bør du kontakte kommunen i god tid før skolestart. Dersom kommunen skal beslutte å utsette skolestarten, forutsetter dette at det innhentes sakkyndig vurdering fra pedagogisk-psykologisk tjeneste og samtykke fra foreldrene. (Opplæringsloven § 2-1)

Skole i nærmiljøet

Elever har rett til å gå på den skolen som ligger nærmest eller ved den skolen i nærmiljøet som de sogner til.

Foreldrene eller eleven kan søke om at eleven får gå på en annen skole enn den han/hun sogner til.

(Opplæringsloven § 8-1)

Skyss

Elever i grunnskolen kan ha rett til gratis skyss til og fra sin nærscole av ulike grunner.

Elever har rett til gratis skyss når

- avstanden mellom hjemmet og skolen er minst 2 km for elever på 1. årstrinn og minst 4 km for elever på 2. – 10. årstrinn
- skoleveien er særlig farlig eller vanskelig, uavhengig av avstanden mellom hjemmet og skolen

Funksjonshemmede elever har rett til gratis skyss til og fra skolen og skolefritidsordning, dersom de har behov for det, uavhengig av avstanden mellom hjem og skole/skolefritidsordning.

(Opplæringsloven kap. 7)

Gratis grunnskoleopplæring

Grunnskoleopplæringen skal være gratis. Det betyr at skolen ikke kan kreve betaling fra elevene eller foreldrene for undervisningsmateriell, transport i skoletiden, leirskoler, ekskursjoner eller andre turer som er en del av grunnskoleopplæringen. (Opplæringsloven § 2-15)

Fritak for aktiviteter

Eleven skal få fritak fra de delene av opplæringen i et fag som de mener strider mot egen religion eller eget livssyn. Foreldrene må melde fra om dette skriftlig til skolen. Vi vil understreke at religion, livssyn og etikk (RLE) er et vanlig skolefag som normalt skal samle alle elever. Faget skal gi kunnskap og forståelse, ikke være forkynnende eller gi opplæring til en bestemt religion eller et bestemt livssyn. (Opplæringsloven §§ 2-3a og 2-4)

Rådgivning

Elevene har rett til å få nødvendig sosialpedagogisk rådgivning. Dette er knyttet til sosiale spørsmål som kan ha betydning for elevens fungering på skolen.

Rådgivningen skal bidra til at eleven finner seg til rette i opplæringen og hjelpe eleven med personlige, sosiale og emosjonelle forhold på skolen.

Elevene har rett til nødvendig rådgivning om utdanning, yrkestilbud og yrkesvalg. (Opplæringsloven § 9-2 og forskrift til opplæringsloven kapittel 22)

Leksehjelp

Elever på 5. til 7. trinn har rett til leksehjelp og den skal være gratis. Leksehjelpen er ikke en del av grunnskoleopplæringen, og det er derfor frivillig om elevene ønsker å delta.

Det er kommunens ansvar at leksehjelpen tilpasses elevene. Leksehjelpen skal også tilrettelegges slik at elever med funksjonsnedsettelse kan delta.

(Opplæringsloven § 13-7a og forskrift til opplæringsloven kapittel 1A)

Fysisk aktivitet

Elever på 5.-7. årstrinn har rett til jevnlig fysisk aktivitet utenom kroppsøvingfaget. Formålet er å legge til rette for en mer variert og aktiv skoledag for elevene. Fysisk aktivitet er en del av den obligatoriske grunnskoleopplæringen og skal inngå som en del av skolehverdagen.

Elevene skal aktiviseres, aktiviteten skal være lystbetont og gi elevene en mulighet til å være fysisk aktive uansett funksjonsevne eller andre forutsetninger.

(Opplæringsloven § 13-7a og forskrift til opplæringsloven § 1-1a)

Rettigheter for enkelte elevgrupper

Særskilt språkopplæring for minoritetsspråklige elever

Elever i grunnskolen med annet morsmål enn norsk og samisk har rett til særskilt

norskopplæring. Retten varer til de har tilstrekkelige ferdigheter i norsk til å følge den vanlige opplæringen i skolen. Om nødvendig har slike elever også rett til morsmålsopplæring, opplæring i fag på to språk eller begge deler.

Kommunen kan organisere særskilt opplæringstilbud for nye elever i egne grupper, klasser eller skoler. Opplæring i slike tilbud kan etter samtykke fra foreldrene vare inntil to år.

(Opplæringsloven § 2-8)

Tegnspråkopplæring

Elever som har tegnspråk som førstespråk, har rett til opplæring i og på tegnspråk.

(Opplæringsloven § 2-6)

Punktskriftopplæring

Elever som er sterkt svaksynte eller blinde, har rett til nødvendig opplæring i punktskrift og bruk av nødvendige tekniske hjelpemidler.

(Opplæringsloven § 2-14)

Alternativ og supplerende kommunikasjon

Elever som helt eller delvis mangler funksjonell tale og har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon, har rett til å få bruke egnede kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmiddel i opplæringen.

(Opplæringsloven § 2-16)

Spesialundervisning

Elever som ikke har et tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet, har rett til spesialundervisning. Skolen har ansvar for å vurdere om eleven trenger spesialundervisning. Det må innhentes samtykke fra foreldrene før det blir foretatt sakkyndig vurdering av en elev. Foreldrene kan også ta initiativ selv og kreve at skolen gjør nødvendige undersøkelser for å finne ut om eleven trenger spesialundervisning.

Den pedagogisk-psykologiske tjenesten (PP-tjenesten) skal utarbeide den sakkyndige vurderingen. Den skal vise om eleven har behov for spesialundervisning, og hva slags opplæringstilbud som bør gis.

Skolen skal utarbeide en individuell opplæringsplan for elever som får spesialundervisning. Opplæringstilbudet skal så langt som mulig utformes i samarbeid med eleven og foreldrene.

(Opplæringsloven kapittel 5)

Sentrale plikter for skolen

Fravær og permisjon

Elevene har møteplikt til alle timer på alle årstrinn. Dokumentert fravær i grunnskolen er bare permisjon innvilget av skolen eller sykdom.

Skolen kan gi en elev permisjon fra opplæringen i inntil to uker. Forutsetningen er at

det er forsvarlig å gi eleven fri. I denne vurderingen kan det være relevant å legge vekt på om eleven får opplæring i permisjonstiden. Det vises og til [Bergensstandarden for permisjon fra undervisningen](#).

Hovedregelen er at alt fravær på ungdomstrinnet skal føres på vitnemålet. For inntil 10 skoledager per skoleår kan en elev likevel kreve at fravær ikke skal føres på vitnemålet. Dette gjelder bare dersom fraværet skyldes helsegrunner som er dokumentert ved legeerklæring eller at skolen har innvilget permisjon. Når elever har stort fravær kan det føre til at lærer ikke får et tilstrekkelig vurderingsgrunnlag.

(Opplæringsloven § 2-13 og forskrift til opplæringsloven kap.3)

Ulykkesforsikring

Alle barn er forsikret mot skader når de går på skole og SFO.

Forsikringen skal gi eleven dekning for skade som skjer på skolen i skoletiden, på vei mellom hjem og skole, under transport, skoleturer, idrettsdager, leirskoler og lignende som skolen er ansvarlig for. Forsikringen skal dekke nødvendige utgifter til behandling og erstatning ved død eller varig medisinsk invaliditet, i den grad slike ytelser ikke er dekket av folketrygdloven.

(Opplæringsloven § 13-3b og forskrift til opplæringsloven kapittel 8)

Rett til opplæring etter Læreplanverket for Kunnskapsløftet

Elevenes opplæring skal være i samsvar med læreplanverket for Kunnskapsløftet. For grunnskolen består læreplanverket av en generell del, prinsipper for opplæringen, læreplaner for fag og fag- og timefordeling.

Læreplaner for fag

Det er utarbeidet læreplaner for alle fag i grunnskolen. Det enkelte fag er delt inn i hovedområder og inneholder kompetansemål og fem grunnleggende ferdigheter.

Kompetansemål i fag angir hva elever skal mestre etter f.eks. 2., 4., 7. og 10. trinn. De grunnleggende ferdighetene skal bidra til å utvikle elevenes fagkompetanse.

De grunnleggende ferdighetene er:

å kunne uttrykke seg muntlig

å kunne lese

å kunne uttrykke seg skriftlig

å kunne regne

å kunne bruke digitalt verktøy

Fag- og timefordeling

Fag- og timefordeling er en oversikt over fordeling av timetallet for fagene i grunnskolen. Timetallet er fastsatt som minstetimetall som den enkelte elev har rett til å få, og som kommunen har plikt til å gi. Timene er angitt i klokketimer.

(Opplæringsloven § 2-3 og forskrift til opplæringsloven kapittel 1)

Tilpasset opplæring

Skolen har plikt til å tilrettelegge opplæringen slik at alle elever får faglige utfordringer og får brukt sine evner og forutsetninger, med sikte på best mulig utvikling både faglig og personlig.

Dette kjennetegner tilpasset opplæring:

- Skolen tar hensyn til at barn og unge lærer på forskjellige måter og i ulikt tempo, og at de har forskjellige behov på ulike alderstrinn.
- Realistiske krav og forventninger på den ene siden, og utfordringer nok på den andre siden, slik at elevene alltid har noe å strekke seg etter.
- Et læringsmiljø som legger til rette for elevenes muligheter for medvirkning og evner til å ta bevisste valg.

Tidlig innsats

Tidlig innsats handler om at skolen legger til rette for at alle inkluderes tidlig i gode læringsprosesser. Den tilpassede opplæringen i norsk, samisk og matematikk på 1. til 4. årstrinn skal blant annet være preget av særlig høy lærertetthet, og skal være spesielt rettet mot de elevene som trenger ekstra oppfølging i lesing og regning. (Opplæringsloven § 1-3)

Retten til vurdering

Alle elever har rett til vurdering. Denne retten innebærer både underveisvurdering og sluttvurdering. Underveisvurdering skal brukes som et redskap i læreprosessen og som grunnlag for tilpasset opplæring. Sluttvurdering skal gi informasjon om nivået til eleven ved avslutningen av opplæringen i faget.

Elevene skal også gjennomføre obligatoriske prøver som nasjonale prøver og kartleggingsprøver og delta i brukerundersøkelser.

(Forskrift til opplæringsloven kapitlene 2 og 3)

Underveisvurdering

Gjennom underveisvurderingen får lærer og elev informasjon om elevens faglige progresjon og ståsted. Vurdering som skal fremme læring kan også kalles vurdering for læring.

Underveisvurdering innebærer allerede fra 1. årstrinn følgende:

- å få vite hva som er målene for opplæringen
- å få vite hva det blir lagt vekt på i vurderingen
- å få vurdert og begrunnet kompetansen sin i fag og i orden og oppførsel
- å få informasjon om hva som må til for å bli bedre i faget
- å vurdere egen kompetanse, eget arbeid og egen faglig utvikling
- å få en samtale med sin kontaktlærer om faglig utvikling minst en gang hvert halvår
- å ha dialog med lærer om andre forhold rundt opplæringen
- å få halvårsvurdering uten karakter i fag og i orden og oppførsel

Fra 8. årstrinn har alle elever, i tillegg rett til

- å få karakter i forbindelse med halvårsvurdering i fag, i orden og i oppførsel (Forskrift til opplæringsloven kapittel 3)

Sluttvurdering

Sluttvurdering i grunnskolen er standpunktkarakterer og eksamenskarakterer. Standpunktkarakterer er karakterer som blir gitt ved avslutningen av opplæringen i fag, og som skal føres på vitnemålet. Standpunktkarakteren baseres på et bredt vurderingsgrunnlag. Eleven skal ha mulighet til å forbedre kompetansen sin i faget inntil standpunktkarakteren er fastsatt. (Forskrift til opplæringsloven kapittel 3)

Nasjonale prøver og kartleggingsprøver

På ulike trinn i opplæringen skal skolen gjennomføre prøver og undersøkelser som har til formål å skaffe informasjon om elevene som skal brukes til å forbedre opplæringen. Her beskriver vi noen prøver elevene gjennomfører i grunnskolen. (Forskrift til opplæringsloven kapittel 2)

Nasjonale prøver

Nasjonale prøver er obligatoriske og skal gi informasjon om elevenes ferdigheter i lesing og regning på tvers av fag, og i faget engelsk. Skolen bruker resultatene til kvalitetsutvikling og som grunnlag for tilpasset opplæring. Prøvene skal gjennomføres om høsten på 5. og 8. årstrinn. Prøvene i lesing og regning gjennomføres også på 9. årstrinn.

Kartleggingsprøver

Kartleggingsprøver skal brukes til å undersøke hvilke elever som trenger ekstra oppfølging i utvalgte ferdigheter og fag. Skolen bruker resultatene i arbeidet med tidlig innsats og tilpasset opplæring. Prøvene for 1. trinn er frivillige for skolene å gjennomføre, og prøvene for 3. trinn er obligatoriske. 1. trinnsprøvene gjennomføres på våren og 3. trinnsprøvene gjennomføres på høsten.

Rett til et godt skolemiljø

Alle elever har rett til et godt fysisk og psykososialt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring.

Skolen skal arbeide aktivt og systematisk for å utvikle et godt skolemiljø, der den enkelte elev kan oppleve trygghet og sosial tilhørighet. Elevene har rett til å delta i planleggingen og gjennomføringen av arbeidet med skolemiljøet.

(Opplæringsloven kapittel 9a)

Det fysiske miljøet

Skolen skal planlegges, bygges, tilrettelegges og drives slik at det blir tatt hensyn til elevenes trygghet, helse, trivsel og læring. Det skal også tilrettelegges for elever med

funksjonshemninger. Alle elever har rett til en tilpasset arbeidsplass. Dersom en elev eller foreldrene ikke er fornøyd med det fysiske skolemiljøet kan de be skolen iverksette tiltak for å rette på dette.

(Opplæringsloven § 9a-2).

Det psykososiale miljøet

Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremme et godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve trygghet og sosialt tilhørighet. Elevens psykososiale miljø skal fremme helse, trivsel og læring. Dersom en elev eller foreldrene ikke er fornøyd med det psykososiale skolemiljøet kan de be skolen iverksette tiltak for å rette på dette.

(Opplæringsloven § 9a-3.)

Rett til å medvirke

Alle elever har rett til å medvirke i skolen. I Elevundersøkelsen som gjennomføres hvert år har elever fra 5. årstrinn til Vg3 mulighet til å medvirke ved å si sin mening om skolemiljøet sitt. Skolen er forpliktet til å gjennomføre denne undersøkelsen på 7. årstrinn, 10. årstrinn og Vg1. Eksempler på andre arenaer der elever har mulighet til å påvirke egen skolehverdag er gjennom elevrådet og skolemiljøutvalget.

Skolemiljøutvalg

Alle skoler skal ha et skolemiljøutvalg hvor elevene, foreldrene og de ansatte gis rett og mulighet til å påvirke skolemiljøarbeidet ved den enkelte skolen.

(Opplæringsloven § 11-1a)

Elevråd

Ved alle skoler med elever på 5. -10. årstrinn skal det være et elevråd. Elevrådet skal fremme interessene til elevene på skolen og arbeide for å skape et godt lærings- og skolemiljø. Rådet skal også kunne uttale seg i og komme med forslag i saker som gjelder nærmiljøet til elevene.

(Opplæringsloven § 11-2)

Kontakten med hjemmet og elevmedvirkning

Foreldre kan alltid kontakte skolens personale om barnas skolegang eller skolearbeid. Minst to ganger i året skal foreldrene ha en planlagt og strukturert samtale med elevens kontaktlærer. Samtalen skal dreie seg om elevens faglige og sosiale læring og utvikling, og skal avsluttes med en oppsummering der man blir enige om hva som skal vektlegges i det videre arbeidet.

Skolen skal sørge for at foreldrene får muntlig eller skriftlig:

- varsling om eleven sitt fravær.
- varsling dersom det er fare for at det ikke er grunnlag for vurdering i fag, orden og oppførsel eller fare for at eleven kan få karakteren nokså godt eller lite godt i orden

eller oppførsel.

- informasjon om elevens og foreldrenes rettigheter etter opplæringsloven og forskrift.
- annen viktig informasjon om eleven, med mindre denne er underlagt taushetsplikt etter annen lovgiving.

Foreldrene er sikret medvirkning i skolens virksomhet gjennom rådsorganene: foreldrerådet, foreldrerådets arbeidsutvalg (FAU), samarbeidsutvalget og skolemiljøutvalget. Videre skal skolen i starten av hvert opplæringsår gjennomføre et foreldremøte. I dette møtet skal foreldrene informeres om skolen, innholdet i opplæringen, foreldremedvirkning, rutiner og andre forhold som er relevant for foreldrene.

(Opplæringsloven kapittel 11 og forskrift til opplæringsloven kapittel 20)

Klagerett

Det er klagerett på alle vedtak som gjelder elevenes rettigheter, som for eksempel standpunkt- eller eksamenskarakterer, bortvisning av en elev, spesialundervisning, særskilt språkopplæring, skyss eller skoleplassering.

Klager må være skriftlige og bør begrunnes. Fylkesmannen er klageinstans, men klagen skal sendes til det organet som har truffet vedtaket innen oppgitt klagefrist.

Spørsmål om saksgang kan rettes til den enkelte skole.

(Opplæringsloven § 15-2)